

संयुक्त राष्ट्रसङ्घीय

हतियार व्यापार सन्धि

प्रस्तावना

यस सन्धिको पक्षधर राज्यहरू,

संयुक्त राष्ट्रसङ्घको बडापत्रका उद्देश्य तथा सिद्धान्तबाट निर्देशित रहँदै,

शास्त्रीकरणका लागि विश्वको मानवीय एवं आर्थिक स्रोतसाधनको न्यूनतम प्रवाहसँगै अन्तर्राष्ट्रिय शान्तिसुरक्षाको स्थापना र निरन्तरता प्रवर्द्धन गर्ने उद्देश्य रहेको संयुक्त राष्ट्रसङ्घको बडापत्रको धारा २६लाई स्मरण गर्दै,

गैरआणविक (परम्परागत) हतियारको अवैधानिक व्यापारको रोकथाम र उन्मूलन, अवैधानिक बजार एवं आतङ्ककारी गतिविधिको सञ्चालनलगायत अनाधिकृत प्रयोग तथा प्रयोगकर्ताका लागि तिनको अन्यत्र प्रवाहको रोकथामको आवश्यकतामा जोड दिँदै,

गैरआणविक (परम्परागत) हतियारको अन्तर्राष्ट्रिय व्यापारमा राज्यहरूका वैधानिक राजनीतिक, सुरक्षात्मक, आर्थिक तथा वाणिज्यगत चासोहरूको पहिचान गर्दै,

आफ्नै कानुनी एवं संवैधानिक व्यवस्थाअनुरूप आफ्नो अधिकार क्षेत्रभित्र गैरआणविक (परम्परागत) हतियारको नियमन तथा नियन्त्रण पूर्णतः सम्बन्धित राज्यकै सार्वभौम अधिकार भएको तथ्य पुनर्पुष्टि गर्दै,

शान्तिसुरक्षा, विकास तथा मानव अधिकार संयुक्त राष्ट्रसङ्घीय प्रणालीका एवं साझा सुरक्षाका आधार स्तम्भ भएको तथ्य कदर गर्दै तथा विकास, शान्तिसुरक्षा तथा मानव अधिकार आपसमा अन्तर्सम्बन्धित र एकले अर्कोमा प्रभाव पार्ने तथ्य कदर गर्दै,

सन् १९९१ डिसेम्बर ६को महासभाको निर्णय ४६/३६एचका सन्दर्भमा हतियारको अन्तर्राष्ट्रिय स्थानान्तरणका लागि संयुक्त राष्ट्रसङ्घीय निःशास्त्रीकरण आयोगको मार्गदर्शनलाई स्मरण गर्दै,

अन्तर्देशीय सङ्गठित अपराधविरुद्धको संयुक्त राष्ट्रसङ्घीय महासन्धि एवं साना तथा हलुका अवैधानिक हातहतियारको समयोचित र भरपर्दो पहिचान र स्थान निर्धारणका लागि राज्यलाई सक्षम बनाउने अन्तर्राष्ट्रिय दस्तावेजलाई परिपूरण गर्ने गरी सबै पक्षमा साना तथा हलुका हातहतियारको अवैधानिक व्यापारको रोकथाम, नियन्त्रण तथा उन्मूलनका लागि संयुक्त राष्ट्रसङ्घीय कार्यक्रम एवं फायरआर्म, तिनका पाटपुर्जा तथा गोलीगठ्ठाको अवैधानिक उत्पादन एवं ओसारपसारविरुद्धको प्रलेखको योगदानलाई ध्यान दिँदै,

गैरआणविक (परम्परागत) हतियारको अवैधानिक एवं अनियमित व्यापारको सुरक्षात्मक, सामाजिक, आर्थिक तथा मानवीय परिणामको पहिचान गर्दै,

सशस्त्र द्वन्द्व तथा सशस्त्र हिंसाबाट नकारात्मक प्रभाव पारेका समूहमध्ये विशेषतः महिला र बालबालिकालगायत निःशस्त्र सर्वसाधारणले बहुसङ्ख्यक हिस्सा ओगट्ने तथ्यलाई हृदयङ्गम गर्दै,

सशस्त्र द्वन्द्वका पीडितहरूले भोगेका चुनौती एवं पर्याप्त स्याहार, पुनर्स्थापना, सामाजिक तथा आर्थिक समावेशीकरणका तिनका आवश्यकताको पहिचान गर्दै,

यस सन्धिको उद्देश्य तथा लक्ष्यलाई अगाडि बढाउन राज्यहरूलाई थप प्रभावकारी उपायको व्यवस्था र तिनको अवलम्बनका लागि यस सन्धिले रोक नलगाउने तथ्यमा जोड दिँदै,

मनोरञ्जनात्मक, सांस्कृतिक, ऐतिहासिक तथा खेलकुदजन्य क्रियाकलापका लागि केही गैरआणविक (परम्परागत) हतियारको वैधानिक व्यापार तथा कानुनी स्वामित्व एवं प्रयोग हुने र त्यस्तो अवस्थामा यस्तो व्यापार, स्वामित्व तथा प्रयोग कानूनद्वारा स्वीकृत र संरक्षित हुने तथ्यलाई मनन गर्दै,

यस सन्धिको कार्यान्वयनका लागि राज्य पक्षहरूबाट आग्रह भएअनुसार सहयोग गर्न सक्ने क्षेत्रीय सङ्गठनहरूको भूमिकालाई पनि मनन गर्दै,

यस सन्धिको उद्देश्य तथा लक्ष्यबारे सचेतना विस्तार एवं यसको कार्यान्वयनमा सहयोगका लागि गैरसरकारी संस्था र उद्योगसमेतका नागरिक समाजले खेल सक्ने स्वैच्छिक तथा सक्रिय भूमिका पहिचान गर्दै,

गैरआणविक (परम्परागत) हतियारको अन्तर्राष्ट्रिय व्यापारको नियमन तथा तिनको अन्यत्र प्रवाहको रोकथामले शान्तिपूर्ण उद्देश्यका साथ हुने सामग्री, उपकरण एवं प्रविधिसम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय सहकार्य र वैधानिक व्यापारलाई प्रभावित गर्नेछैन भन्ने तथ्य कदर गर्दै,

यस सन्धिको विश्वव्यापी परिपालना प्राप्तिको वाञ्छनीयतामा जोड दिँदै,

निम्न सिद्धान्तानुरूप कदम चाल्ने दृढता व्यक्त गर्दै :

- संयुक्त राष्ट्रसङ्घको बडापत्रको धारा ५१मा पहिचान गरिएको सबै राज्यहरूमा अन्तर्निहित एकल तथा सामूहिक आत्मरक्षाको अधिकार,
- संयुक्त राष्ट्रसङ्घको बडापत्रको धारा २(३)अनुरूप अन्तर्राष्ट्रिय शान्तिसुरक्षा तथा न्यायमा खलल नपुग्ने गरी शान्तिपूर्ण माध्यमद्वारा अन्तर्राष्ट्रिय विवादको निरूपण,
- संयुक्त राष्ट्रसङ्घको बडापत्रको धारा २(४)अनुरूप अन्तर्राष्ट्रिय सम्बन्धमा कुनै राज्यको भौगोलिक अखण्डता एवं राजनीतिक स्वतन्त्रताका विरुद्ध हुने गरी एवं संयुक्त राष्ट्रसङ्घका उद्देश्यसँग मेल नहुने गरी हुने बल प्रयोग वा यसको धम्कीमा असंलग्नता,
- संयुक्त राष्ट्रसङ्घको बडापत्रको धारा २(७)अनुरूप अनिवार्यतः कुनै राज्यको आन्तरिक क्षेत्राधिकारभित्र पर्ने विषयमा अहस्तक्षेप,
- जेनेभा महासन्धि १९४९लगायतका महासन्धिअनुरूप अन्तर्राष्ट्रिय मानवीय कानून एवं संयुक्त राष्ट्रसङ्घको बडापत्र र मानव अधिकारको विश्वव्यापी घोषणापत्रलगायतका दस्तावेजअनुरूप मानव अधिकारको सम्मान तथा सम्मानको सुनिश्चितता,

- आआफ्ना अन्तर्राष्ट्रिय दायित्वअनुरूप गैरआणविक (परम्परागत) हतियारको अन्तर्राष्ट्रिय व्यापारको प्रभावकारी नियमन गर्ने र तिनको अन्यत्र प्रवाह रोक्ने सबै राज्यहरूका जिम्मेवारी एवं यसका लागि आआफ्ना राष्ट्रिय नियन्त्रण प्रणालीकोको स्थापना र सञ्चालनका लागि सबै राज्यहरूको आधारभूत जिम्मेवारी,
- आत्मरक्षाको अधिकारको अभ्यास एवं शान्ति स्थापना कार्यक्रम सञ्चालनका लागि गैरआणविक (परम्परागत) हतियारको प्राप्ति गर्ने तथा तिनको निर्माण, निर्यात, आयात तथा स्थानान्तरण गर्ने राज्यहरूको वैधानिक इच्छाको सम्मान,
- निरन्तर, वस्तुगत एवं विभेदरहित ढङ्गमा यस सन्धिको कार्यान्वयन,

निम्नबमोजिम सहमत भएका छन् :

धारा १

उद्देश्य तथा लक्ष्य

यस सन्धिले निम्न उद्देश्य राखेको छ :

- गैरआणविक (परम्परागत) हतियारको अन्तर्राष्ट्रिय बजार नियमन तथा यसको नियमनमा सुधारका लागि सम्भाव्य उच्चतम साभ्ना अन्तर्राष्ट्रिय मापदण्ड स्थापना गर्ने,
- गैरआणविक (परम्परागत) हतियारको अवैधानिक व्यापार रोकथाम तथा निर्मूलीकरण गर्ने,

ता कि निम्न लक्ष्य प्राप्त होऊन् :

- अन्तर्राष्ट्रिय तथा क्षेत्रीय शान्ति, सुरक्षा तथा स्थिरतामा योगदान,
- मानव कष्टको न्यूनीकरण,
- गैरआणविक (परम्परागत) हतियारको अन्तर्राष्ट्रिय व्यापारमा पक्ष राज्यहरूको सहकार्य, पारदर्शिता तथा जिम्मेवार कदम प्रवर्द्धन गरी पक्ष राज्यहरूबिच विश्वास स्थापना ।

धारा २

दायरा

१. यस सन्धि तलका वर्गहरूभित्रका सबै गैरआणविक (परम्परागत) हतियारमा कार्यान्वयन हुनेछ :

क. ब्याटल ट्याङ्क,

ख. आर्मर्ड कम्ब्याट भेहिकल,

ग. लार्ज क्यालिबर आर्टिलरी सिस्टम,

घ. कम्ब्याट एअरक्राफ्ट,

ड. अट्याक हेलिकप्टर,

च. वारसिप,

छ. मिसाइल तथा मिसाइल लन्चर, तथा

ज. साना तथा हलुका हातहतियार ।

२. यस सन्धिको प्रयोजनका लागि, अन्तर्राष्ट्रिय व्यापारका गतिविधिहरूअन्तर्गत निर्यात, आयात, ओसारपसार, ढुवानी र मध्यस्थता पर्दछन् र सबैलाई यसपछि “स्थानान्तरण” भनिएको छ ।

३. गैरआणविक (परम्परागत) हतियार पक्ष राष्ट्रको स्वामित्वमा रहेको खण्डमा सम्बन्धित पक्ष राष्ट्रद्वारा वा यसका तर्फबाट हुने गैरआणविक (परम्परागत) हतियारको अन्तर्राष्ट्रिय ओसारपसारमा यो सन्धि कार्यान्वयन हुनेछ ।

धारा ३

गोलीगठ्ठा/विष्फोटक पदार्थ

धारा २(१)ले परिभाषित गरेका गैरआणविक (परम्परागत) हतियारले फायर गरेका, छोडेका वा पुऱ्याएका गोलीगठ्ठा तथा विष्फोटक पदार्थको निर्यातको नियमनका लागि हरेक पक्ष राष्ट्रले एक राष्ट्रिय नियन्त्रण प्रणाली स्थापना तथा सञ्चालन गर्नेछन् र यस्ता गोलीगठ्ठा तथा विष्फोटक पदार्थको निर्यातलाई अनुमति दिनुअघि धारा ६ र ७का व्यवस्था कार्यान्वयन गर्नेछन् ।

धारा ४

पाटपुर्जा तथा अवयव

धारा २(१)ले परिभाषित गरेका गैरआणविक (परम्परागत) हतियारका रूपमा निर्माण हुन सक्ने क्षमता भएका पाटपुर्जा तथा अवयवको निर्यातको नियमनका लागि हरेक पक्ष राष्ट्रले एक राष्ट्रिय नियन्त्रण प्रणाली स्थापना तथा सञ्चालन गर्नेछन् र यस्ता पाटपुर्जा तथा अवयवको निर्यातलाई अनुमति दिनुअघि धारा ६ र ७का व्यवस्था कार्यान्वयन गर्नेछन् ।

धारा ५

सामान्य कार्यान्वयन

१. यस सन्धिमा उल्लेखित सिद्धान्तहरूलाई मनन गर्दै हरेक पक्ष राज्यले निरन्तर, वस्तुगत एवं विभेदरहित ढङ्गमा यस सन्धिको कार्यान्वयन गर्नेछन् ।

२. यस सन्धिको व्यवस्था कार्यान्वयनका लागि हरेक पक्ष राज्यले राष्ट्रिय नियन्त्रण सूचीसमेत राष्ट्रिय नियन्त्रण प्रणाली स्थापना तथा सञ्चालन गर्नेछन् ।

३. गैरआणविक (परम्परागत) हतियारको बृहत्तम दायरामा यस सन्धिको व्यवस्था कार्यान्वयन गर्न हरेक पक्ष राज्यलाई प्रोत्साहित गरिनेछ । धारा २(१) (क-छ)सम्म सूचीकृत वर्गका राष्ट्रिय परिभाषाहरूले यस

सन्धिको कार्यान्वयनमा प्रवेश गर्दाको समयमा गैरआणविक (परम्परागत) हतियारको संयुक्त राष्ट्रसङ्घीय दर्तासूचीभन्दा कम क्षेत्र समेट्नेछैनन् । धारा २(१) (ज)अन्तर्गतको वर्गका हकमा, राष्ट्रिय परिभाषाले यस सन्धिको कार्यान्वयनमा प्रवेश गर्दाको समयमा सम्बन्धित संयुक्त राष्ट्रसङ्घीय दस्तावेजको व्याख्यानभन्दा कम क्षेत्र समेट्नेछैन ।

४. आआफ्ना राष्ट्रिय कानूनअनुरूप हरेक पक्ष राज्यले आआफ्ना राष्ट्रिय जाँच सूची सचिवालयलाई बुझाउनेछन्, जसले यसलाई अन्य पक्ष राज्यहरूमाभन्दा पनि उपलब्ध गराउनेछ । आआफ्ना राष्ट्रिय जाँच सूचीलाई सार्वजनिक पहुँचमा राख्न प्रोत्साहन गरिनेछ ।

५. हरेक पक्ष राज्यले यस सन्धिका व्यवस्था कार्यान्वयनका लागि आवश्यक उपाय अवलम्बन गर्नेछन् र धारा २(१)मा उल्लेखित गैरआणविक (परम्परागत) हतियार एवं धारा ३ र ४मा उल्लेखित सामग्रीको स्थानान्तरणको नियमनका लागि प्रभावकारी तथा पारदर्शी राष्ट्रिय नियन्त्रण प्रणाली स्थापना गर्न सक्षम राष्ट्रिय निकायहरूलाई जिम्मेवारी दिनेछन् ।

६. यस सन्धिको कार्यान्वयनसम्बन्धी मामिलामा सूचना आदानप्रदानका लागि हरेक पक्ष राज्यले एक वा बढी राष्ट्रिय सम्पर्क विन्दु स्थापना गर्नेछन् । आफ्ना राष्ट्रिय सम्पर्क विन्दुबारे हरेक पक्ष राज्यले धारा १८बमोजिम स्थापित सचिवालयलाई सूचित गर्नेछन् र आवश्यकताअनुसार सूचनालाई अद्यावधिक गर्नेछन् ।

धारा ६

निषेध

१. धारा २(१)मा उल्लेखित गैरआणविक (परम्परागत) हतियार एवं धारा ३ र ४मा उल्लेखित सामग्रीको स्थानान्तरणले संयुक्त राष्ट्रसङ्घको बडापत्रको अध्याय ७को व्यवस्थाबमोजिम, विशेषतः हतियार रोकावटसम्बन्धी व्यवस्थाबमोजिम, संयुक्त राष्ट्रसङ्घीय सुरक्षा परिषद्अन्तर्गतका आफ्नो अन्तर्राष्ट्रिय दायित्व हनन हुने अवस्थामा हरेक पक्ष राज्यले यस्तो स्थानान्तरणलाई अनुमति दिनेछैनन् ।

२. धारा २(१)मा उल्लेखित गैरआणविक (परम्परागत) हतियार एवं धारा ३ र ४मा उल्लेखित सामग्रीको स्थानान्तरणले आफू पक्ष भएका कुनै अन्तर्राष्ट्रिय सहमतिबमोजिमका, विशेषतः गैरआणविक (परम्परागत) हतियारको स्थानान्तरण तथा अवैधानिक बेचबिखनसम्बन्धी, आफ्नो अन्तर्राष्ट्रिय दायित्व हनन हुने अवस्थामा हरेक पक्ष राज्यले यस्तो स्थानान्तरणलाई अनुमति दिनेछैनन् ।

३. धारा २(१)मा उल्लेखित गैरआणविक (परम्परागत) हतियार एवं धारा ३ र ४मा उल्लेखित सामग्रीको स्थानान्तरणलाई अनुमति दिने समयमा यस्तो हतियार तथा सामग्री नरसंहार, मानवताविरोधी अपराध, जेनेभा महासन्धि १९४९को गम्भीर उल्लङ्घन, निःशस्त्र सर्वसाधारण वा उनीहरूसँग सम्बन्धित सामग्रीविरुद्ध हुने आक्रमण वा आफू पक्ष भएका अन्तर्राष्ट्रिय सहमतिले परिभाषित गरेअनुरूपका युद्ध अपराधमा प्रयोग हुने जानकारी प्राप्त भएमा हरेक पक्ष राज्यले यस्तो स्थानान्तरणलाई अनुमति दिनेछैनन् ।

धारा ७

निर्यात तथा निर्यात आकलन

१. धारा ६अनुसार निर्यात निषेध नभएको अवस्थामा निर्यातकर्ता पक्ष राज्यले धारा २(१)मा उल्लेखित गैरआणविक (परम्परागत) हतियार एवं धारा ३ र ४मा उल्लेखित सामग्रीको निर्यातलाई अनुमति दिनुअघि, आफ्नो राष्ट्रिय नियन्त्रण प्रणालीअनुसार आफ्नो क्षेत्राधिकारभित्र वस्तुगत तथा विभेदरहित ढङ्गमा, धारा ८(१)अनुसार आयातकर्ता राज्यले प्रदान गरेको सूचनालगायतका सम्बन्धित तथ्यहरूमा समेत ध्यान दिँदै, गैरआणविक (परम्परागत) हतियार तथा सम्बन्धित सामग्रीको निम्न क्षमता वा सम्भाव्यता आकलन गर्नेछन् :

क. शान्तिसुरक्षामा दिन सक्ने योगदान वा खलल पार्न सक्ने सम्भावना

ख. निम्न कार्यमा प्रयोग :

अ. अन्तर्राष्ट्रिय मानवीय कानूनको गम्भीर उल्लङ्घन वा त्यसको सहजीकरण

आ. अन्तर्राष्ट्रिय मानव अधिकार कानूनको गम्भीर उल्लङ्घन वा त्यसको सहजीकरण

इ. निर्यातकर्ता राज्य पक्ष भएको आतङ्कवादसम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय महासन्धि वा प्रलेखअन्तर्गतको कसुर हुन सक्ने कुनै काम वा त्यसको सहजीकरण

ई. निर्यातकर्ता राज्य पक्ष भएको अन्तर्देशीय साङ्गठनिक अपराधसम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय महासन्धि वा प्रलेखअन्तर्गतको कसुर हुन सक्ने कुनै काम वा त्यसको सहजीकरण

२. अनुच्छेद १को बुँदा क वा खमा पहिचान गरिएका जोखिमको न्यूनीकरणका लागि निर्यातकर्ता र आयातकर्ता राज्यहरूबिच आत्मविश्वास प्रवर्द्धन र दुबै पक्षको आपसी सहमतिमा विकसित कार्यक्रमलगायतका अवलम्बनयोग्य उपायहरू उपलब्ध छन् कि भनेर पनि निर्यातकर्ता पक्ष राज्यले ध्यान दिनेछन् ।

३. जोखिम आकलन र न्यूनीकरणका उपलब्ध उपायको पहिचानपछि निर्यातकर्ता पक्ष राज्यलाई अनुच्छेद १मा उल्लेखित नकारात्मक परिणामको जोखिम उल्लेख्य मात्रामा कायम रहेको निश्चय भएमा निर्यातकर्ता पक्ष राज्यले निर्यातको अनुमति प्रदान गर्नेछैनन् ।

४. यस्तो आकलनका क्रममा निर्यातकर्ता पक्ष राज्यले धारा २(१)मा उल्लेखित गैरआणविक (परम्परागत) हतियार एवं धारा ३ र ४मा उल्लेखित सामग्री लैङ्गिक हिंसा वा महिला तथा बालबालिकाविरुद्धको हिंसाका गम्भीर घटना वा तिनको सहजीकरणमा प्रयोग हुन सक्ने जोखिमलाई पनि ध्यान दिनेछन् ।

५. हरेक निर्यातकर्ता पक्ष राज्यले धारा २(१)मा उल्लेखित गैरआणविक (परम्परागत) हतियार एवं धारा ३ र ४मा उल्लेखित सामग्रीको निर्यात अनुमति विस्तृत रहेको एवं निर्यातअघि नै जारी भएको सुनिश्चित गर्ने उपाय अवलम्बन गर्नेछन् ।

६. हरेक निर्यातकर्ता पक्ष राज्यले आफ्नो राष्ट्रिय कानून, अभ्यास तथा नीतिको अधीनमा रही, प्राप्त आग्रहबमोजिम सम्बन्धित अनुमतिको समुचित जानकारी आयातकर्ता तथा ओसारपसार एवं ढुवानीमा प्रयोग हुने पक्ष राज्यहरूलाई उपलब्ध गराउनेछन् ।

७. अनुमति जारी भएपछि निर्यातकर्ता पक्ष राज्यलाई कुनै सान्दर्भिक नयाँ सूचना जानकारीमा आएमा, उपयुक्त भएमा आयातकर्ता राज्यसँग विमर्शसमेत गरी, अनुमतिको पुनरवलोकन गर्न प्रोत्साहित गरिनेछ ।

धारा ८

आयात

१. निर्यातकर्ता पक्ष राज्यलाई धारा ७बमोजिम राष्ट्रिय निर्यात आकलन गर्नका लागि सहयोग पुग्ने गरी हरेक आयातकर्ता पक्ष राज्यले प्राप्त आग्रहबमोजिम आफ्नो राष्ट्रिय कानूनअनुसार उपयुक्त तथा सान्दर्भिक जानकारी उपलब्ध गराउने कुरा सुनिश्चित गर्ने उपाय अवलम्बन गर्नेछन् । यस्ता उपायमा अन्तिम प्रयोग वा प्रयोगकर्ताको अभिलेखीकरण पनि पर्न सक्नेछ ।

२. हरेक आयातकर्ता पक्ष राज्यले आफ्नो क्षेत्राधिकारभित्रको धारा २(१)मा उल्लेखित गैरआणविक (परम्परागत) हतियार आयात नियमनका लागि सक्षम हुन आवश्यकताअनुसारका उपाय अवलम्बन गर्नेछन् । यस्ता उपायमा आयात प्रणाली पनि पर्न सक्नेछ ।

३. आयातकर्ता पक्ष राज्य नै अन्तिम गन्तव्य भएको अवस्थामा यस्तो राज्यले रोकिएको वा वास्तविक निर्यात अनुमतिबारे निर्यातकर्ता पक्ष राज्यसँग जानकारी माग गर्न सक्नेछ ।

धारा ९

ओसारपसार तथा ढुवानी

हरेक पक्ष राज्यले आवश्यक तथा सम्भव अवस्थामा आफ्नो क्षेत्राधिकारभित्र धारा २(१)मा उल्लेखित गैरआणविक (परम्परागत) हतियारको आफ्नो क्षेत्रमार्फत हुने ओसारपसार तथा ढुवानीको सम्बन्धित अन्तर्राष्ट्रिय कानूनबमोजिम नियमन गर्न उपयुक्त उपाय अवलम्बन गर्नेछन् ।

धारा १०

मध्यस्थता

हरेक पक्ष राज्यले आफ्नो राष्ट्रिय कानूनअनुसार, धारा २(१)मा उल्लेखित गैरआणविक (परम्परागत) हतियारका लागि आफ्नो क्षेत्राधिकारमा हुने मध्यस्थता (ब्रोकरिङ)को नियमन गर्न उपयुक्त उपाय अवलम्बन गर्नेछन् । यस्ता उपायमा मध्यस्थतामा संलग्न हुनुअघि मध्यस्थकर्तालाई दर्ता हुन वा लिखित अनुमति लिने आवश्यकताको व्यवस्था गर्नेलगायत पर्न सक्नेछन् ।

धारा ११

अन्यत्र प्रवाह

१. धारा २(१)मा उल्लेखित गैरआणविक (परम्परागत) हतियारको स्थानान्तरणमा संलग्न हरेक पक्ष राज्यले तिनको अन्यत्र प्रवाह रोकथामका लागि उपाय अवलम्बन गर्नेछन् ।

२. निर्यातकर्ता पक्ष राज्यले, धारा ५(२)अनुसार स्थापित राष्ट्रिय नियन्त्रण प्रणालीमार्फत निर्यातको अन्यत्र प्रवाहको जोखिम आकलन गरी एवं निर्यातकर्ता र आयातकर्ता राज्यहरूबिच आत्मविश्वास प्रवर्द्धन र दुबै पक्षको आपसी सहमतिमा विकसित कार्यक्रमलगायतका अवलम्बनयोग्य उपायहरू स्थापना गरी, धारा २(१)मा उल्लेखित गैरआणविक (परम्परागत) हतियारको स्थानान्तरणको अन्यत्र प्रवाह रोकन प्रयास गर्नेछन् । रोकथामका अन्य उपायमा उपयुक्त भएसम्म निम्न उपाय पनि पर्न सक्नेछन् : निर्यातमा संलग्न पक्षहरूको जाँचबुझ, थप दस्तावेजको आवश्यकता, प्रमाणपत्र, आश्वासन, निर्यातको अनुमति रोकका र अन्य उपयुक्त उपायहरू ।

३. आयातकर्ता, ओसारपसार तथा ढुवानीमा संलग्न र निर्यातकर्ता पक्ष राज्यहरूले आआफ्ना राष्ट्रिय कानुनअनुसार, उपयुक्त र सम्भव भएसम्म, धारा २(१)मा उल्लेखित गैरआणविक (परम्परागत) हतियारको स्थानान्तरणको अन्यत्र प्रवाहको जोखिम न्यूनीकरण गर्नका लागि सहकार्य तथा सूचना आदानप्रदान गर्नेछन् ।

४. कुनै पक्ष राज्यले धारा २(१)मा उल्लेखित गैरआणविक (परम्परागत) हतियार स्थानान्तरणको अन्यत्र प्रवाह पत्ता लगाएमा उक्त राज्यले आफ्ना राष्ट्रिय कानुन तथा अन्तर्राष्ट्रिय कानुनअनुसार यस्तो प्रवाहलाई सम्बोधन गर्ने उपयुक्त उपाय अवलम्बन गर्नेछन् । यस्ता उपायमा, सम्भाव्य प्रभाव पर्ने पक्ष राज्यलाई सचेत गराउने, अन्यत्र प्रवाह गरिएका धारा २(१)मा उल्लेखित गैरआणविक (परम्परागत) हतियारको जाँच गर्ने तथा अनुसन्धान र कानुन कार्यान्वयनमार्फत ताकिताका उपायलगायत पर्न सक्नेछन् ।

५. धारा २(१)मा उल्लेखित स्थानान्तरित गैरआणविक (परम्परागत) हतियारको अन्यत्र प्रवाहलाई अझ राम्रोसँग बुझ्न तथा रोकनका लागि, पक्ष राज्यहरूलाई प्रवाहको सम्बोधनका प्रभावकारी उपायबारे सान्दर्भिक सूचना आदानप्रदान गर्न प्रोत्साहित गरिनेछ । यस्तो सूचनामा भ्रष्टाचार, हतियारको अन्य प्रवाहमा संलग्न सङ्गठित समूहले प्रयोग गर्ने अन्तर्राष्ट्रिय बेचबिखन मार्ग, अवैधानिक मध्यस्थकर्ता, अवैधानिक सामग्रीका स्रोत, सामग्री लुकाउने तरिका, सामग्री पठाउने सामान्य विन्दुहरू तथा गन्तव्यबारे जानकारी पर्न सक्नेछन् ।

६. धारा २(१)मा उल्लेखित स्थानान्तरित गैरआणविक (परम्परागत) हतियारको अन्यत्र प्रवाहको सम्बोधनमा प्रयोग भएका उपायबारे सचिवालयमार्फत अन्य पक्ष राज्यहरूलाई सूचित गर्न पक्ष राज्यहरूलाई प्रोत्साहित गरिनेछ ।

धारा १२

अभिलेखीकरण

१. हरेक पक्ष राज्यले आआफ्ना राष्ट्रिय कानुन तथा नियमअनुसार धारा २(१)मा उल्लेखित गैरआणविक (परम्परागत) हतियारको निर्यातका लागि जारी भएको अनुमति तथा वास्तविक निर्यातको राष्ट्रिय अभिलेख राख्नेछन् ।

२. अन्तिम गन्तव्य वा अनुमतिप्राप्त तरिकाले ओसारपसार तथा ढुवानीका लागि आफ्नो क्षेत्राधिकारमा स्थानान्तरण गरिएका धारा २(१)मा उल्लेखित गैरआणविक (परम्परागत) हतियारबारे अभिलेख राख्न हरेक पक्ष राज्यलाई प्रोत्साहित गरिनेछ ।

३. यस्तो अभिलेखमा निम्न सूचना समावेश गर्नका लागि हरेक पक्ष राज्यलाई प्रोत्साहित गरिनेछ : अन्तर्राष्ट्रिय स्थानान्तरणका लागि अनुमति प्राप्त भएका वा वास्तवमै स्थानान्तरण भएका धारा २(१)मा उल्लेखित गैरआणविक (परम्परागत) हतियारको परिमाण, मूल्य, मोडेल तथा प्रकार; निर्यातकर्ता, आयातकर्ता, ओसारपसार तथा ढुवानीमा प्रयोग भएका राज्यका साथै उपयुक्त भएमा अन्तिम प्रयोगकर्ताको समेत विवरण ।

४. यस्तो अभिलेख न्यूनतम दश वर्षसम्म राखिनेछ ।

धारा १३

प्रतिवेदन

१. हरेक पक्ष राज्यले आफू यस सन्धिको कार्यान्वयनमा प्रवेश गरेको पहिलो वर्षभित्र यस सन्धिको धारा २२बमोजिम, यस सन्धिको कार्यान्वयनका लागि अवलम्बन गरिएका राष्ट्रिय कानून, राष्ट्रिय नियन्त्रण सूची तथा अन्य नियम र प्रशासनिक उपायलगायतका उपायहरूबारे सचिवालयमा एक प्रतिवेदन बुझाउनेछन् । हरेक पक्ष राज्यले उपयुक्त अन्य समयमा पनि यस सन्धिको कार्यान्वयनका लागि अवलम्बन गरिएका नयाँ उपायहरूबारे सचिवालयमा एक प्रतिवेदन बुझाउनेछन् । सचिवालयले अन्य पक्ष राज्यहरूलाई यस्ता प्रतिवेदनहरू उपलब्ध गराउनेछ र वितरण गर्नेछ ।

२. धारा २(१)मा उल्लेखित स्थानान्तरित गैरआणविक (परम्परागत) हतियारको अन्यत्र प्रवाहको सम्बोधनमा प्रभावकारी प्रमाणित भएका उपायबारे सचिवालयमार्फत अन्य पक्ष राज्यहरूलाई सूचित गर्न पक्ष राज्यहरूलाई प्रोत्साहित गरिनेछ ।

३. हरेक पक्ष राज्यले धारा २(१)मा उल्लेखित गैरआणविक (परम्परागत) हतियारको अनुमतिप्राप्त वा वास्तविक आयातबारे अघिल्लो वर्षको प्रतिवेदन हरेक वर्षको मे ३१भित्र सचिवालयमा पेस गर्नेछन् । सचिवालयले अन्य पक्ष राज्यहरूलाई यस्ता प्रतिवेदनहरू उपलब्ध गराउनेछ र वितरण गर्नेछ । सचिवालयमा पेस गरिएको प्रतिवेदनमा गैरआणविक (परम्परागत) हतियारको संयुक्त राष्ट्रसङ्घीय दर्तासूचीलगायत सम्बन्धित संयुक्त राष्ट्रसङ्घीय निकायमा पक्ष राज्यले पेस गरेको सूचना नै समावेश हुन सक्नेछ । यस्तो प्रतिवेदनमा वाणिज्यगत दृष्टिकोणले गम्भीर तथा राष्ट्रिय सुरक्षाका सूचना उल्लेख नगर्न सकिनेछ ।

धारा १४

कार्यान्वयन

हरेक पक्ष राज्यले यस सन्धिका व्यवस्थाहरू कार्यान्वयन गर्ने राष्ट्रिय कानून तथा नियम कार्यान्वयन गर्नका लागि उपयुक्त उपाय अवलम्बन गर्नेछन् ।

धारा १५

अन्तर्राष्ट्रिय सहकार्य

१. पक्ष राज्यले आआफ्ना सुरक्षा चासो तथा राष्ट्रिय कानूनअनुरूप हुने गरी यस सन्धिको प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि आपसमा सहकार्य गर्नेछन् ।
२. आआफ्ना सुरक्षा चासो तथा राष्ट्रिय कानूनअनुरूप हुने गरी यस सन्धिको कार्यान्वयन एवं अवलम्बनबारे आपसी चासोका विषयमा सूचना आदानप्रदानलगायत अन्तर्राष्ट्रिय सहकार्यको सहजीकरणका लागि पक्ष राज्यहरूलाई प्रोत्साहित गरिनेछ ।
३. यस सन्धिको कार्यान्वयनलाई सहयोग पुग्ने गरी उपयुक्त भएसम्म आपसी चासोका विषयमा परामर्श गर्न र सूचना आदानप्रदान गर्न हरेक पक्ष राज्यहरूलाई प्रोत्साहित गरिनेछ ।
४. यस सन्धिका व्यवस्थाहरूको राष्ट्रिय कार्यान्वयनमा सहयोग गर्नका लागि, अवैधानिक गतिविधि एवं तिनमा संलग्न व्यक्तिबारे तथा धारा २(१)मा उल्लेखित गैरआणविक (परम्परागत) हतियारको अन्यत्र प्रवाह रोकथाम वा निर्मूलीकरणका लागि सूचना आदानप्रदान गर्नेलगायत विधिमाफत आआफ्ना राष्ट्रिय कानूनअनुसार सहकार्य गर्न पक्ष राज्यहरूलाई प्रोत्साहित गरिनेछ ।
५. आपसी सहमतिमा तथा राष्ट्रिय कानूनअनुरूप हुने अवस्थामा, पक्ष राज्यहरूले एकअर्कालाई यस सन्धिअनुसार स्थापित राष्ट्रिय उपायको उल्लङ्घनका सम्बन्धमा अनुसन्धान, अभियोजन तथा न्यायिक प्रक्रियामा बृहत्तम सहयोगका उपायहरू प्रदान गर्नेछन् ।
६. धारा २(१)मा उल्लेखित गैरआणविक (परम्परागत) हतियारको स्थानान्तरण, भ्रष्ट अभ्यासमा संलग्न हुनबाट रोकनका लागि राष्ट्रिय उपाय अवलम्बन गर्न र आपसमा सहकार्य गर्न पक्ष राज्यहरूलाई प्रोत्साहित गरिनेछ ।
७. यस सन्धिका कुनै पक्षसँग सम्बन्धित सिकाइबारे अनुभव तथा सूचना आदानप्रदान गर्न पक्ष राज्यहरूलाई प्रोत्साहित गरिनेछ ।

धारा १६

अन्तर्राष्ट्रिय सहयोग

१. यस सन्धिको कार्यान्वयनमा हरेक पक्ष राज्यले कानुनी तथा विधायिकी, संस्थागत क्षमता विकास, प्राविधिक, भौतिक तथा वित्तीय सहयोगलगायत कुनै प्रकारको सहयोग खोज्न सक्नेछन् । यस्तो सहयोगअन्तर्गत भण्डारण व्यवस्थापन, निःशस्त्रीकरण, सैन्य निष्कासन पुनःएकीकरण कार्यक्रम, नमुना कानून तथा कार्यान्वयनका प्रभावकारी उपाय पनि सक्नेछन् । यस्तो सहयोग प्रदान गर्न सक्षम हरेक पक्ष राज्यले आग्रहबमोजिम यस्तो सहयोग प्रदान गर्नेछन् ।
२. संयुक्त राष्ट्रसङ्घ, अन्तर्राष्ट्रिय, क्षेत्रीय, उपक्षेत्रीय तथा राष्ट्रिय सङ्गठन, गैरसरकारी संस्था वा द्विपक्षीय आधारलगायतका माध्यममाफत हरेक पक्ष राज्यले यस्तो सहयोगको आग्रह, प्रस्ताव वा प्राप्ति गर्न सक्नेछन् ।

३. अन्तर्राष्ट्रिय सहयोग आवश्यक पर्ने र त्यस्तो आग्रह गर्ने पक्ष राज्यलाई यस सन्धिको कार्यान्वयनका लागि सहयोग गर्न पक्ष राज्यहरूद्वारा स्वैच्छिक कोष स्थापना गरिनेछ । हरेक पक्ष राज्यलाई यस कोषमा स्रोतसाधन योगदान गर्न प्रोत्साहित गरिनेछ ।

धारा १७

पक्ष राज्यहरूको सम्मेलन

१. यस सन्धि कार्यान्वयन भएको एक वर्ष नबित्दै धारा १८अन्तर्गत स्थापित अस्थायी सचिवालयद्वारा पक्ष राज्यहरूको एक सम्मेलन र त्यसपछि यस्तो सम्मेलनले निर्णय गरेबमोजिमका अन्य समयमा पनि यस्ता सम्मेलन आयोजना हुनेछन् ।

२. पक्ष राज्यहरूको सम्मेलनले पहिलो सत्रमा सर्वसम्मतिमा उक्त सम्मेलनको प्रक्रियासम्बन्धी नियमहरू अवलम्बन गर्नेछ ।

३. पक्ष राज्यहरूको सम्मेलनले आफ्नो वित्तीय नियम, आफूले स्थापना गर्न सक्ने मातहतका निकायको आर्थिक स्रोत व्यवस्था एवं सचिवालयको कार्य सञ्चालनसम्बन्धी वित्तीय व्यवस्थाका लागि आवश्यक वित्तीय नियमसमेत आफैँ अवलम्बन गर्नेछ । हरेक सामान्य सत्रमा यसले अर्को सामान्य सत्रसम्मको आर्थिक अवधिका लागि वित्तीय योजना (बजेट) अवलम्बन गर्नेछ ।

४. पक्ष राज्यहरूको सम्मेलनले निम्न कार्य गर्नेछ :

क. गैरआणविक (परम्परागत) हतियारको क्षेत्रमा विकसित घटनाक्रमसमेत यस सन्धि कार्यान्वयनको समीक्षा,

ख. विशेषतः यस सन्धिको विश्वव्यापकताको प्रवर्द्धनलगायत यस सन्धिको कार्यान्वयन र सञ्चालनसम्बन्धी सिफारिसमाथि विमर्श तथा अवलम्बन,

ग. धारा २०अनुसार यस सन्धिको संशोधनमाथि विमर्श,

घ. यस सन्धिको व्याख्याका कारण उत्पन्न सवालहरूमाथि विमर्श,

ङ. सचिवालयका काम तथा वित्तीय व्यवस्था (बजेट)बारे विमर्श तथा निर्णय,

च. यस सन्धिको कार्यान्वयनमा सुधारका लागि आवश्यक पर्ने भए कुनै मातहतको निकायको स्थापनाबारे विमर्श, तथा

छ. यस सन्धिअनुरूपका अन्य कार्य ।

५. पक्ष राज्यहरूको सम्मेलनले आवश्यक भनी निक्क्यौल गरेका समयमा वा कुनै पक्ष राज्यले लिखित रूपमा आग्रह गरी पक्ष राज्यहरूमध्ये कम्तीमा दुई तिहाइले त्यसलाई समर्थन गरेको अवस्थामा पक्ष राज्यहरूको सम्मेलनको विशेष बैठक हुनेछ ।

धारा १८

सचिवालय

१. यस सन्धिले यस सन्धिको प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि पक्ष राज्यहरूलाई सहयोग गर्न एक सचिवालय स्थापना गर्नेछ । पक्ष राज्यहरूको सम्मेलनको पहिलो बैठकसम्मका लागि यस सन्धिमा समावेश गरिएका प्रशासनिक कामबारबाही सञ्चालन गर्ने जिम्मेवारी एक अस्थायी सचिवालयको रहनेछ ।

२. सचिवालयमा पर्याप्त जनशक्ति रहनेछन् । जनशक्तिमा अनुच्छेद ३मा व्याख्या गरिएका जिम्मेवारीलाई प्रभावकारी वहन गर्न सक्ने सुनिश्चित गर्न आवश्यक विज्ञता हुनेछ ।

३. सचिवालय पक्ष राज्यहरूप्रति जिम्मेवार रहनेछ । न्यूनतम संरचनामा, सचिवालयले निम्न जिम्मेवारी वहन गर्नेछ :

क. यस सन्धिले आदेश दिएअनुसारका प्रतविदेनहरू प्राप्त गर्ने, उपलब्ध गराउने र वितरण गर्ने,

ख. राष्ट्रिय सम्पर्क विन्दु सूची तयार गर्ने र पक्ष राज्यहरूलाई उपलब्ध गराउने,

ग. सन्धि कार्यान्वयनका लागि सहयोगका आग्रह र सहयोगका प्रस्तावबिचको सामञ्जस्यका लागि सहजीकरण गर्ने र आग्रहबमोजिमको अन्तर्राष्ट्रिय सहकार्य प्रवर्धन गर्ने,

घ. यस सन्धिअन्तर्गतका बैठकहरूको व्यवस्थापन गर्ने तथा तिनका लागि आवश्यक सेवा उपलब्ध गराउनेलगायत पक्ष राज्यहरूको सम्मेलनका कामको सहजीकरण गर्ने, तथा

ङ. पक्ष राज्यहरूको सम्मेलनले निर्णय गरेबमोजिमका अन्य काम गर्ने ।

धारा १९

विवाद निरूपण

१. यस सन्धिको व्याख्या तथा कार्यान्वयनका सम्बन्धमा आइपर्न सक्ने कुनै विवादको निरूपणको प्रयासका लागि पक्ष राज्यहरूले परामर्श तथा आपसी सहमतिमा संवाद, मध्यस्थता, मेलमिलाप, न्यायिक निरूपण तथा अन्य शान्तिपूर्ण माध्यमलगायत विधिमाफत सहकार्य गर्नेछन् ।

२. यस सन्धिको व्याख्या तथा कार्यान्वयनसम्बन्धी कुनै सवालमा आइपर्ने कुनै विवाद निरूपणका लागि पक्ष राज्यहरूले आपसी सहमतिमा तेस्रो पक्षको मध्यस्थता (अर्बिट्रेसन)को प्रयास गर्न सक्नेछन् ।

धारा २०

संशोधन

१. यस सन्धि कार्यान्वयन भएको छ वर्षपछि कुनै पक्ष राज्यले यस सन्धिमा संशोधनको प्रस्ताव गर्न सक्नेछ । त्यसपछिका प्रस्तावित संशोधनहरूमाथि पक्ष राज्यहरूको सम्मेलनमा हरेक तीन वर्षमा एक पटक मात्र विमर्श हुन सक्नेछ ।

२. यस सन्धिको संशोधनको कुनै पनि प्रस्ताव लिखित रूपमा सचिवालयमा पेस हुनेछ र अनुच्छेद १बमोजिम संशोधन प्रस्तावमा विमर्श हुन सक्ने पक्ष राज्यहरूको सम्मेलनको आगामी बैठकभन्दा कम्तीमा १८० दिनअगाडि नै सचिवालयले त्यस्तो प्रस्ताव सबै पक्ष राज्यहरूलाई उपलब्ध गराउनेछ । सचिवालयले यस्तो प्रस्ताव उपलब्ध गराएको १२० दिनभित्र पक्ष राज्यहरूको बहुमतले यस प्रस्तावमाथिको विमर्शमा आफ्नो समर्थन रहेको भनी सचिवालयलाई जानकारी गराएमा तथा अनुच्छेद १बमोजिम संशोधनमाथि विमर्श हुन सक्ने अवस्थामा पक्ष राज्यहरूको आगामी सम्मेलनमा उक्त संशोधन प्रस्तावमाथि विमर्श हुनेछ ।

३. पक्ष राज्यहरूले हरेक संशोधन प्रस्तावमा सर्वसम्मति प्राप्त गर्न हरेक प्रकारका प्रयास गर्नेछन् । सबै प्रयासहरू समाप्त भएमा तथा कुनै सर्वसम्मति नभएमा अन्तिम विकल्पका रूपमा पक्ष राज्यहरूको सम्मेलनको बैठकमा उपस्थित भई मतदान गर्ने पक्ष राज्यहरूको दुई तिहाइ मतद्वारा संशोधन अवलम्बन हुनेछ । यस धाराको प्रयोजनका लागि, उपस्थित भई मतदान गर्ने पक्ष राज्यहरू भन्नाले उपस्थित भई पक्ष वा विपक्षमा मतदान गर्ने पक्ष राज्यहरू हुन् । डिपोजिटरीले यसरी अवलम्बन गरिएको संशोधनबारे सबै सदस्यहरूलाई सूचित गर्नेछन् ।

४. अनुच्छेद ३अनुसार अवलम्बन गरिएको संशोधन, त्यस संशोधनको स्वीकारका लागि आफ्नो सहमति (इन्स्ट्रुमेन्ट अफ अक्सेप्टेन्स) पेस गरेका हरेक पक्ष राज्यका लागि, संशोधन अवलम्बन गरिएका समयमा रहेका पक्ष राज्यहरूको बहुमतले डिपोजिटरीसँग सहमति पेस गरेको मितिको ९० दिनपछि कार्यान्वयन हुनेछ । त्यसपछि, त्यस संशोधनको स्वीकारका लागि सहमति पेस गरेको मितिको ९० दिनपछि बाँकी पक्ष राज्यहरूका लागि पनि यो संशोधन कार्यान्वयन हुनेछ ।

धारा २१

हस्ताक्षर, अनुमोदन, स्वीकार, अनुमति तथा सुरुवात

१. सबै राज्यहरूको हस्ताक्षरका लागि यस सन्धि न्युयोर्कस्थित संयुक्त राष्ट्रसङ्घ मुख्यालयमा सन् २०१३ जुन ३देखि कार्यान्वयन हुन सुरुवात हुने समयसम्म खुला रहनेछ ।

२. हस्ताक्षर गर्ने हरेक राज्यको अनुमोदन, स्वीकार तथा अनुमतिअनुसार यस सन्धिको कार्यान्वयन हुनेछ ।

३. यस सन्धि कार्यान्वयन भइसकेपछि सन्धिमा हस्ताक्षर नगरेका अन्य राज्यका लागि पनि सुरुवात (एक्सेसन)का लागि यो सन्धि खुला रहनेछ ।

४. अनुमोदन, स्वीकार, अनुमति तथा सुरुवातका साधनहरू डिपोजिटरीसमक्ष पेस गरिनेछ ।

धारा २२

कार्यान्वयनको सुरुवात

१. डिपोजिटरीसँग अनुमोदन, स्वीकार तथा अनुमोदनको पचासौँ साधन (इन्स्ट्रुमेन्ट) पेस भएको ९० दिनपछि यस सन्धिको कार्यान्वयन सुरुवात हुनेछ ।

२. यस सन्धिको कार्यान्वयनको सुरुवातपछि अनुमोदन, स्वीकार, अनुमति तथा सुरुवातको साधन पेस गर्ने कुनै राज्यका लागि, यस सन्धि त्यस्तो अनुमोदन, स्वीकार, अनुमति तथा सुरुवातको साधन पेस गरेको ९० दिनपछि कार्यान्वयन हुनेछ ।

धारा २३

अस्थायी प्रयोग

हस्ताक्षर, तथा आफ्नो अनुमोदन, स्वीकार, अनुमति एवं सुरुवातको साधन पेस गर्ने समयमा, कुनै राज्यले राज्यका लागि सन्धि कार्यान्वयनको सुरुवात बाँकी नै रहे पनि धारा ६ र ७ अस्थायी रूपमा प्रयोग गर्ने घोषणा गर्न सक्नेछ ।

धारा २४

अवधि तथा फिर्ता

१. यस सन्धिको अवधि असीमित रहनेछ ।

२. हरेक पक्ष राज्यलाई आफ्नो राष्ट्रिय सार्वभौमसत्ताको अभ्यासका क्रममा यस सन्धिबाट फिर्ता हुने अधिकार रहनेछ । उक्त राज्यले डिपोजिटरीलाई यस्तो फिर्ताको सूचना दिनेछ र डिपोजिटरीले सबै पक्ष राज्यहरूलाई सूचित गर्नेछन् । फिर्ताको सूचनामा फिर्ताको कारणबारे स्पष्टीकरण पनि समावेश हुन सक्नेछ । फिर्ता सूचनाले नै त्यसभन्दा पछिल्लो मिति नतोकेमा डिपोजिटरीले सूचना प्राप्त गरेको ९० दिनपछि फिर्ता सूचना लागू हुनेछ ।

३. आफ्नो फिर्ताकै कारण कुनै राज्य आफू यस सन्धिको पक्षधर हुँदा सन्धिबाट उत्पन्न आर्थिक दायित्वलगायत कुनै दायित्वबाट मुक्त हुनेछैन ।

धारा २५

आपत्ति

१. आफ्नो आपत्ति यस सन्धिको उद्देश्य तथा लक्ष्यसँग असङ्गत नभएसम्म, हस्ताक्षर, अनुमोदन, स्वीकार, अनुमति तथा सुरुवातका समयमा हरेक राज्यले आपत्ति व्यक्त गर्न सक्नेछन् ।

२. पक्ष राज्यले कुनै पनि समयमा डिपोजिटरीलाई सम्बोधन गरी यससम्बन्धमा सूचना दिएर आफ्नो आपत्ति फिर्ता लिन सक्नेछ ।

धारा २६

अन्य अन्तर्राष्ट्रिय सन्धिहरूसँग सम्बन्ध

१. यस सन्धिको प्रयोगले आफू पक्ष भएका विद्यमान तथा भविष्यका अन्तर्राष्ट्रिय सहमतिअनुसार पक्ष राज्यहरूले अवलम्बन गर्नुपर्ने दायित्वप्रति, ती दायित्वहरूले यस सन्धिसँग सङ्गत भएको अवस्थामा, कुनै नकारात्मक प्रभाव राख्नेछैन ।

२. यस सन्धिका पक्ष राज्यहरूबिच भएका रक्षा सहकार्य सहमतिहरूको उल्लङ्घनको आधारका रूपमा यस सन्धिलाई उल्लेख गरिनेछैन ।

धारा २७

डिपोजिटरी

संयुक्त राष्ट्रसङ्घका महासचिव यस सन्धिका डिपोजिटरी रहनेछन् ।

धारा २८

आधिकारिक प्रति

यस सन्धिको मूल प्रतिका अरेबिक, चिनियाँ, अङ्ग्रेजी, फ्रान्सेली, रुसी तथा स्पेनेली प्रतिहरू समान रूपमा आधिकारिक छन् र मूल प्रतिलाई संयुक्त राष्ट्रसङ्घका महासचिवसमक्ष पेस गरिनेछ ।